

FO SGÀIL A' SWASTIKA

Aonad-obrach do Fhileantaich stèidhichte air an leabhar aig Dòmhnall Iain MacDhòmhnaill.

ÀRD ÌRE

Stòrlann
Nàiseanta na Gàidhlig

Mion-Sgrùdadh agus Luachadh

Fo Sgàil A' Swastika

Under the Shadow
of the Swastika

Dòmhnall Iain MacDhòmhnail
introduction, notes & parallel translation **Bill Innes**

MUS TÒISICH THU...

Tha fèin-eachdraidh Dhòmhnail Iain tro bhliadhnachan an Dàrna Cogaidh air a toirt beò dhuinn anns an leabhar iongantach *Fo Sgàil a' Swastika*.

Bhiodh e feumail beagan fhaighinn a-mach mun Dibhisean Ghàidhealach anns an robh Dòmhnall Iain agus mar a thachair dhaibh ann an 1940. Nithear seo le bhith a' leughadh *The Military Background* a tha aig cùl an leabhair (duilleagan 187 – 190).

Bidh thu a' leughadh *Fo Sgàil a' Swastika* anns a' chlas agus, 's dòcha, aig an taigh. Cluinnear Dòmhnall Iain fhèin a' leughadh gach caibideil air an CD a tha an cois an leabhair. Bhiodh e na bhuannachd an goireas seo a chur gu feum leis gun cluinnear faireachdainnean an sgrìobhadair fhèin na aithris.

Tha a' Ghàidhlig a chleachd Dòmhnall Iain beairteach agus, aig amannan, doirbh. Bidh an t-eadar-theangachadh Beurla a chithear ri taobh na Gàidhlig feumail uaireannan, ach bu chòir feuchainn ri faclan 's abairtean doirbh a thuigsinn bhon cho-theacsa an toiseach.

An lùib stuthan an aonaid, gheibh sibh agallamh/bhidio a chlàr Stòrlann còmh' ri Bill Innes – fear-deasachaidh 'Fo Sgàil a' Swastika' agus deagh charaid do Dhòmhnall Iain. Tha e an urra ris an tidsear mar a thèid an goireas seo a chleachdadh sa chlas.

Anns an aonad seo, bithear a' freagairt cheistean no a' bruidhinn sa chlas air cuid de na leanas anns gach caibideil:

suidheachadh / caractaran / infereas / cànan

Bithear cuideachd a' beachdachadh air cuid de na rudan a thachair ann am beatha Dhòmhnail Iain.

Feuch ri d' fhaclan fhèin a chleachdadh nad fhreagairtean far an urrainn dhut sin a dhèanamh. Cleachd fianais às na caibideilean far a bheil sin iomchaidh.

An dèidh dhut an fhèin-eachdraidh a leughadh, dh'fhaodadh gum bi thu a' sgrìobhadh lèirmheas air an leabhar. Bheir na freagairtean a sgrìobhas tu airson gach caibideil taic dhut ann a bhith a' sgrìobhadh an lèirmheis seo. Tha e mar sin glè chudromach gum bi na ceistean seo air an deagh fhreagairt.

CAIBIDEIL 1: ST VALERY

1. Seall mar a tha an sgrìobhadair a' cleachdadh uaim gu h-èifeachdach anns a' chiad earrainn. (du. 16, earr. 1)

2. a. Thoir cunntas air an dealbh a tha air a dhèanamh den t-suidheachadh mun cuairt. (du. 16, earr. 2)
b. Dè an suidheachadh anns an robh an *Dibhisean Ghàidhealach*? (du. 16, earr. 3/4)

3. 'cho goirid dhuinn, ach aig a' cheart àm cho fìor fhada bhuainn.' (du. 16, earr. 3)
Beachdaich, le fianais bhon teacsa, air an abairt seo.

4. Leugh gu faiceallach an seantans 'B' e ainm a' bhaile seo ...'
Mìnich na tha an seantans seo ag innse dhuinn mu na bha gus tachairt dha na saighdearan Breatannach. (du. 18, earr. 2)

CAIBIDEIL 1: ST VALERY

5. Thoir cunntas, nad fhaclan fhèin, air an t-suidheachadh anns an robh na saighdearan Breatannach. (du. 18, earr. 3)

6. Inns, nad fhaclan fhèin, carson a tha an sgrìobhadair den bheachd nach do sheas an Fhraing na b' fhaide. (du. 18, earr. 5)

CAIBIDEIL 1: ST VALERY

7. a. Thoir cunntas air an t-suidheachadh anns an robh na saighdearan Breatannach. (du. 20, earr. 1)
- b. Inns, nad fhaclan fhèin, mu na thachair anns an taigh-stòir. (du. 20, earr. 2)

8. Lorg am meatafor anns an earrainn seo agus beachdaich air cho soirbheachail 's a tha e. (du. 20, earr. 4)

9. a. Dè an t-òrdugh a chaidh a thoirt dha na saighdearan agus carson? (du. 22, earr. 1)
- b. Mìnich carson nach robh na saighdearan deònach an toiseach an t-òrdugh a leantainn. (du. 22, an duilleag air fad)

CAIBIDEIL 2:

A' CHOISEACHD MHÒR

1. Dè as coireach gun robh na prìosanaich ann am fìor dhroch staid? (du. 26, earr. 1)

2. Thoir cunntas air an t-suidheachadh air A' Choiseachd Mhòr. (du. 26, earr. 3 / du. 28, earr. 3)

3. Inns mar a thug an droch shuidheachadh anns an robh na prìosanaich orra a bhith a' dèanamh rudan nach robh àbhaisteach dhaibh agus seall a' bhuaidh a bh' aig a seo. (du. 28, earr. 4)

4. Inns mu dhòigh eile anns am biodh na prìosanaich a' faighinn biadh. (du. 30, earr. 1-2)

5. Thoir cunntas a bharrachd air an t-suidheachadh anns an robh na prìosanaich. (du. 32, earr. 2-3)

6. Tagh facail às an earrainn seo a tha a' sealltainn gun robh Dòmhnall Iain ann am fìor dhroch shuidheachadh eadar an càr agus an trèilear. (du. 32, earr. 4)

7. 'Cha robh mòran prìs air beatha duine san àm ud.'

Mìnich carson a roghnaich an sgrìobhadair na faclan seo a chleachdadh. (du. 34, earr. 1-2)

CAIBIDEIL 2:

A' CHOISEACHD MHÒR

8. Thoir cunntas air mar a chaidh Dòmhnall Iain a ghoirteachadh.
(du. 34, earr. 4)

9. ... gus nach gann nach coisicheadh an t-aodach dhìot.

Mìnich na bha an sgrìobhadair a' ciallachadh leis na faclan seo.
(du. 36, earr. 1)

CAIBIDEIL 3: AM BÀIRDSE

1. *sùil na saorsa ... sùil na trom-dhaorsa*

Dè an diofar eadar na chì an dà shùil seo, a rèir an sgrìobhadair? (du. 38, earr. 1)

2. Thoir cunntas air an t-suidheachadh a bh' air a' bhàirdse. (du. 38, earr. 2 & 4)

3. Dè am fiosrachadh a tha ag innse dhuinn gun robh Dòmhnall Iain fo ghrèim an tombaca? (du. 38, earr. 3 & du. 40, earr. 2)

4. *Ma ghèilleas tu do lapachd sam bith, tha thu cailte.* (du. 40, earr. 3)

Minich brìgh an t-seantans seo le bhith a' togail air na tha san earrainn seo.

CAIBIDEIL 3: AM BÀIRDSE

- 5a. Mìnich a' bhuidh a bh' aig a' phathadh air cuid de na prìosanaich. (du. 40, earr. 4)
- b. Mìnich a' bhuidh a bh' aig an acras air cuid de na prìosanaich. (du. 42, earr. 1)

6. *Ach chan eil dad nach tig gu crìch, math no dona e.*
(du. 42, earr. 3)

Mìnich brìgh an t-seantans seo le bhith a' togail air na tha san earrainn.

CAIBIDEIL 4:

A' CHIAD CHAMPA

1. Dè an staid anns an robh na prìosanaich agus carson? (du. 44, earr. 1)

2. Thoir cunntas air na thachair anns an togalach anns an robh na prìosanaich. (du. 44, earr. 2-5)

3. Cò bha ann am buidheann Dhòmhnail Iain a chaidh a chur gu Camp Obrach 323? (du. 46, earr. 3-5)

4. Dè an diofar a bha eadar an *Wehrmacht* agus an SS? (du. 46, earr. 6)

5. 'Bha saorsa-bruidhne air a thachdadh nan amhaichean le eagal gnogadh a' mheadhain-oidhche ...' (du. 48, earr. 1)

Minich brìgh an t-seantans seo le bhith a' togail air na tha san earrainn.

6. Dè an diofar a bha eadar mar a chaidh dèiligeadh ri prìosanaich-cogaidh agus prìosanaich phoilitigeach anns a' Ghearmailt? (du. 48, earr. 3)

CAIBIDEIL 4:

A' CHIAD CHAMPA

7. Inns mar a bha suidheachadh nam prìosanach a thaobh àiteachan-fuirich, aodach is biadh. (du. 48, earr. 5 agus du. 50, earr. 1-2)

8. Thoir seachad geàrr-chunntas air suidheachadh obrach nam prìosanach. (du. 50, earr. 1 agus du. 52, earr. 6)

9. Seall mar a tha na thachair air *oidhche Challaig 1940* na eisimpleir air cho gann 's a bha na saighdearan de rudan a bhiodh àbhaisteach dhaibh aig an taigh. (du. 54, earr. 5)

10. '... 1942, bha mi fhìn a' fulang gu h-uabhasach.' (du. 56, earr. 1)
Dè na rudan a bha ceàrr air Dòmhnall Iain?

11. Inns mar a chuireadh na prìosanaich an ùine seachad. (du. 56, earr. 7-8 agus du. 58, earr. 1)

CAIBIDEIL 5: TEICHEADH

1. Dè na h-adhbharan a bha, agus nach robh, aig Dòmhnall Iain airson teicheadh? (du. 60, earr. 1)

2. Inns mar a fhuair an dà phrìosanach air teicheadh. (du. 60, earr. 4-5 & du. 62, earr. 1-2)

3. Thoir seachad geàrr-chunntas air mar a thachair an oidhche sin. (du. 62 air fad & du.64, earr. 1-5)

4. Dè na rudan as cudromaiche a tha sinn ag ionnsachadh mu Mhasbach? (du.64, earr. 6-7)

CAIBIDEIL 5: TEICHEADH

5.
 - a. Dè bha an t-Astràilianach ag iarraidh agus carson? (du. 66, earr. 1-10)
 - b. Dè tha sinn ag ionnsachadh mun duine seo bho na thachair?

6. Dè an staid anns an robh Dòmhnall Iain nuair a dh'fhàg e Masbach? (du. 68, earr. 1)

CAIBIDEIL 6:

AM FACTARAIDH SÌL

1. Inns carson a bha Erfurt air leth freagarrach airson companaidh gairneilearachd. (du. 70, earr. 1)

2. Thoir seachad eisimpleirean air mar a chleachd an sgrìobhadair deagh Ghàidhlig far an robh cuid, 's dòcha, air Beurla a chleachdadh. (du. 70, earr. 3)

CAIBIDEIL 6:

AM FACTARAIDH SÌL

3. Inns mar a rinn Dòmhnall Iain agus an fheadhainn a bha còmhla ris gus na Gearmailtich a shàrachadh. (du. 70, earr. 4)

LEUGHADH + SGRÌOBADH
AON NEACH

4. Inns cò bh' ann an *Ginger* agus mar a thachair dhi aon latha. (du. 72, earr. 1-2)

5. Inns mu rud eile a rinn Dòmhnall Iain agus an fheadhainn a bha còmhla ris gus na Gearmailtich a shàrachadh. (du. 72, earr. 4-5)

6. Thoir geàrr-chunntas air mar a bha Dòmhnall Iain agus 'Tich' an dùil teicheadh. (du. 72, earr. 6 & du. 74, earr. 1-3)

CAIBIDEIL 6:

AM FACTARAIDH SÌL

7. ‘Cha robh sinn riamh an teine teth gu seo’ (du. 74, earr. 9)

Le iomradh air na thachair (du. 74 & du. 76), mìnich dè bha Dòmhnall Iain a’ ciallachadh leis na faclan seo.

CAIBIDEIL 7: ALABAMA

1. Sgrìobh geàrr-chunntas air Alabama.
(du. 80, earr. 3-5 & du. 82, earr. 1-2)

2. Thoir seachad AON eisimpleir à caibideil 7 air mar a bheireadh Alabama an car às na Gearmailtich gus nach biodh aige ri obrachadh.

CAIBIDEIL 8:

MÜHLHAUSEN

1. Sgrìobh geàrr-chunntas air 'am Black Market'. (du. 88, earr. 2-4)

2. 'Cha toir faclan a-mhàin gu sìorraidh seachad dealbh choileanta air an t-sealladh ana-cneasda a bha romhainn.'

Inns dè an sealladh a chunnaic Dòmhnall Iain agus mar a thug e buaidh air agus air an fheadhainn a bha còmhla ris.
(du. 90, earr. 2-5 & du. 92, earr. 1)

3. Dè am fiosrachadh a tha sinn a' faighinn a thaobh mar a bha a' dol dhan Ghearmailt agus a nàimhdean anns a' chogadh?
(du. 92, earr. 2)

CAIBIDEIL 9:

TEICHEADH ÀS A' MHÈINN SHALAINN

1. Mìnich dè na h-adhbharan a bha, agus nach robh, aig Dòmhnall Iain airson a bhith a' teicheadh. (du. 94, earr. 6-7)

2. A' chiad chothrom a fhuair sinn, ghluais sinn gu socair ...

Thoir geàrr-chunntas air mar a theich an triùir agus mar a chaidh dhaibh. (du. 94 - 98)

CAIBIDEIL 10: GESTAPO

1. An e seo a' chrìoch? ... Bha sinn ann an cunnart ar beatha.

Mìnich an suidheachadh anns an robh Dòmhnall Iain agus an dithis eile. (du. 100, earr. 2-7)

2. Thoir geàrr-chunntas air mar a dhèilig an Gestapo ri Dòmhnall Iain agus an dithis eile. (du. 102)

3. Saoil dè bha air tachairt mura robh an dà shaighdear (du. 102, earr. 6 & du. 104, earr. 1) air nochdadh?

4. Bha sinn a' laighe 's ag èirigh le cunnart gach latha agus bha cunnart cho dlùth-fhillte nar beatha agus gu saoil eamaid air uairean gum bu charaid dhuinn e. (du. 104, earr. 5)

Dè an sgil sgrìobhaidh a chleachd Dòmhnall Iain anns an t-seantans seo agus dè a' phuing a bha e a' dèanamh le bhith ag ràdh seo?

CAIBIDEIL 11:

PRÌOSANAICH AONARANACH

1. *Nan robh mi cho glic a' dol ann agus a bha mi a' tilleadh às ...
(du. 106, earr. 2)*

Le iomradh air a' chiad agus an dàrna earrainn sa chaibideil seo, minich carson a bha aithreachas air Dòmhnall Iain.

2. *Dèan geàrr-chunntas (mu 200 facal) air an t-suidheachadh anns an robh Dòmhnall Iain airson trì seachdainean.
(du. 106, earr. 5 – du 110, earr 3)*

PRÌOSANAICH AONARANACH

3. *companas* (du. 108, earr. 5)

Inns mar a tha Dòmhnall Iain a' beachdachadh air an fhacal seo ann an dòigh a dh'fhaodadh a bhith diofraichte bhon dòigh anns a bheil sinn fhèin a' smaoinichadh air.

4. Inns mar a thug na trì seachdainean seo buaidh air corp Dhòmhnail Iain. (du. 110, earr. 5-6)

CAIBIDEIL 12:

AN DÀRNA MÈINN SHALAINN

1. Seall mar a bha beachd nan meadhanan Gearmailteach a thaobh *am bualadh-tìre eadar-dhealaichte* bho mar a thachair. (du. 112, earr. 1-2)

2. *B' e an Fhraing a' ghlas a bha ri fosgladh agus bha an iuchair a-nis an grèim gu daingeann innte le mèidrean greimeil, cumhachdach ga shìor thionndadh.* (du. 112, earr. 3)

Mìnich brìgh a' mheatafor seo le iomradh air a' chiad, an dàrna agus an treas earrainn.

3. Inns mun t-suidheachadh anns an robh Dòmhnall Iain ann am Bischofroda. (du. 112, earr. 6 - du. 114, earr. 4)

4. Thoir cunntas air na mearachdan a rinn Dòmhnall Iain nuair a *bha gille Sasannach a' fàgail a' champa.* (du. 114, earr. 5 - du. 116, earr. 5)

5. Ciamar a bha na Gearmailtich air dèanamh cinnteach nach seasadh na breugan a dh'inns Dòmhnall Iain? (du. 116, earr. 10 - du. 118, earr. 1)

CAIBIDEIL 12:

AN DÀRNA MÈINN SHALAINN

6. Nad bheachd fhèin, dè bha air tachairt do Dhòmhnall Iain nan robh e air ainm a chur ris a' phàipear? (du. 118, earr. 2 - 7)

7. Dè chaidh a dhèanamh air Dòmhnall Iain nuair a dhiùlt e ainm a chur ris a' phàipear? (du. 118, earr. 7 & 10)

8. Inns mu na h-adhbharan dòchais a fhuair na prìosanaich aig deireadh na caibideil. (du. 120, earr. 4)

CAIBIDEIL 13: AIR GHLUASAD

1. Dè am beachd a tha air a thoirt seachad mu na Ruiseanaich? (du. 122, earr. 9)

2. a' ruith leis an t-sruth (du. 124, earr. 2)
Mìnich brìgh nam facal seo ann an co-theacsa na h-earrainn.

3. Mìnich na diofar fhaireachdainnean a bh' aig Dòmhnall Iain 's a leithid dha na Gearmailtich. (du. 124, earr. 3)

CAIBIDEIL 14:

FAIGHINN MU SGAOIL

1. Dè am beachd a bha aig Dòmhnall Iain air na gèaird Ghearmailteach? (du. 126, earr. 1-2)

2. 'S mi bha gam fhaireachdainn fhìn làidir (du. 128, earr. 10-11)

Mìnich brìgh nam facal seo ann an co-theacsa nan earrannan seo agus ann an co-theacsa eachdraidh Dhòmhnail Iain.

3. Còig bliadhna anns an robh an Roinn-Eòrpa an grèim ann an glamaradh iarainn, glas a bha a' sealltainn uaireannan neo-chomasach a bhristeadh. (du. 128, earr. 11)

Seall dè na sgilean teicnigeach a chleachd Dòmhnall Iain agus mar a chuir e iad seo gu feum gus a bheachd air suidheachadh na Roinn Eòrpa a chur an cèill.

4. Ged a bha an ciontan na bu truime na ciontan eile riamh a dhubh ainm a' chinne-daonnda ... (du. 130, earr. 1)

Le bhith a' togail air co-theacsa nam facal seo, inns dè na beachdan a bha Dòmhnall Iain a' cur an cèill.

CAIBIDEIL 14:

FAIGHINN MU SGAOIL

5. *Bha prìomh-chraobh cumhachdan an dorchadais, a thog a ceann ann am meadhan na Roinn-Eòrpa, ri spionadh glan às a' bhun mun seacadh gach meanglan a bha a' tarraing sùgh bhuaipe. (du. 130, earr. 1)*

Mìnich am meatafor seo ann an co-theacsa na h-earrainn.

CAIBIDEIL 15:

SAORSA

1. Thionndaidh iad (na Ruiseanaich) air na Gearmailtich mar chait-fhiadhaich. (du. 134, earr. 1-3)

Minich:

- carson a bha na Ruiseanaich mar seo
- brìgh an t-samhla seo agus
- thoir seachad eisimpleirean air mar a bha na Ruiseanaich gan giùlan fhèin mar seo.

2. Thoir cunntas air suidheachadh theaghlaichean àbhaisteach Gearmailteach aig an àm seo (aig deireadh a' chogaidh). (du. 134, earr. 5 - du. 136, earr. 3 & du. 138, earr. 5)

3. Inns mun chèilidh a bh' ann an campa nam Pòlach. (du. 138, earr. 2)

CAIBIDEIL 15: SAORSA

4. *Gunnachan ro im.*

Dè a' bhuaidh a bha aig poileasaidh nan Nadsaidhean air sluagh cumanta na Gearmailt? (du. 138, earr. 6 - du. 140 earr. 1)

5. *Tha mi gam chunntais fhìn fortanach nach robh am fiosrachadh seo agam fad na h-ùine sin. Nam bitheadh, 's dòcha nach robh mi air a bhith cho dàna. (du. 140, earr. 5)*

Mìnich, le fianais bho dhuilleag 140, dè bha Dòmhnall Iain a' ciallachadh le bhith ag ràdh seo.

6. *Bha iomadh dòigh aig a' bhàs air do bhualadh san dùthaich ud ... (du. 142, earr. 1)*

- a. Dè cho soirbheachail 's a tha na sgilean teicnigeach a chleachd an t-ùghdar anns an t-seantans seo?
- b. Mìnich, le fianais bho dhuilleag 142, an teachdaireachd a bh' aig Dòmhnall Iain an seo.

CAIBIDEIL 16: AN T-SLIGHE AIR AIS

**BHEIR AN TIDSEAR DHUT STUTHAN
MEASADH AIRSON CAIBIDEIL 16**

CAIBIDEIL 17: AN CEANGAL

1. Thoir geàrr-chunntas air na co-dhùnidhean chun an tàinig Dòmhnall Iain a thaobh na buaidh a thug an cogadh air. (du. 152)

2. 'S e mòmaint thorrach a bha seo agus cha sgrìobh peann gu sìorraidh sìos an seòrsa faireachdainn a bha 'n com nan gillean uile ... (du. 154, earr. 2)

Seall mar a tha Dòmhnall Iain a' cur faireachdainnean nan saighdearan an cèill anns an dàrna agus anns an treas earrainn air an duilleig seo.

3. Seall mar a tha an t-ùghdar a' cleachdadh structar gus crìoch èifeachdach a chur air deireadh an leabhair. (du. 154)

